

GYÁVA IRODALOM

Amerikában, mikor a modern államalakulatok mellett az amerikai angol irodalom is megteremtődött, a költők évtizedeken keresztül énekeltek — az európai irodalom hatása alatt — pacsirtáról és fülemléről, holott a madárvilágnak ezek a zengő csodái az amerikai égalj alatt teljesen ismeretlenek. Itt is csak az történt, ami minden kezdő vagy elhagyott irodalomban szokásos jelenség: a kialakult, elfogadott költői szemlélet presztízse erősebb volt, mint maga az élet és az élethez szorosan kapcsolódó alkotói kezdeményezés.

Ha az emberek nagy tömegétől s főként ha a szaporairodalmi közepszerűségektől függne, az élet művészi értékelése stílusban, témaválasztásban, beállításban mindig ugyanaz maradna. Eperpiros ajkak és hollófekete hajak. Közhelyek a kifejezésekben, kitaposott út a művészi eljárásokban. A becsületességet, a hazafiasságot s a nagy emberi szenvedélyeket mindig ugyanarra a dallamra fűjnek, s a nagyvilág és a természet unott, szörnyű fotográfiákban lebegne körülötünk, mint hónaposszobáink gazdáinak megnagyított családi képei, amelyek nekik szívügyük, érzelmi életüknek oltárképei — nekünk azonban kietlen, értelmetlen, falra keretezett limlom.

Nincs nagyobb veszedelem az irodalomra nézve, mint ha elveszti kapcsolatait a valóságos élettel, a mindenkori „má”-val, vagy gyáva passzivitással nem mer hozzányúlni. Az író erejét mégiscsak az teszi próbára, ha élő jelenségeket alakít művészi jelentőségeké. Ezzel lesz korának megörökítője s egyben irányítója is, anélkül hogy a művészet sajátos területét elhagyná. Gondoljunk csak a mai idők gonoszságaira, aljasságaira, gondoljunk szörnyű tragédiáira és kétségtelenül létező örömeire, ígéreteire. Mit ismerünk ezek-

ből? Éveken keresztül fölmetszett testtel feküdt előttünk az emberiség. Az emberi lélek különben rejtett vágyai, hajlamai a közéleti viharok hangnagyítóján valósággal bekiáltották magukat fülünkbe. Embertársaink úgy jártak és járnak köztünk, mint anatómiai könyvek tanulmányos képei, ahol a véredények, idegszálak, szervek ki vannak cibálva a testből. És mi mégsem akarjuk meglátni őket. Nem ismerjük a mi világunkat, és nem ismerjük egymást. Augustus kortársairól, XIV. Lajos udvaroncáról, a XIX. századi londoni kispolgárról világosabb és bensőségebb képzeleteink vannak, mint azokról az emberekről, akikkel a sors szeszélye életünket a ma ráadásán egy szövetté fonja.

Nem ismerjük a ma emberét, mert íróink képzelete nem világít rá. A mai irodalom gyáván visszahúzódik az élettől, s legjobb esetben műhelyproblémákkal foglalkozik. Ebből származik minden visszásság, ebből származik a közönség elkedvetlenedése az irodalmi élettől, s ez magyarázza, hogy majdnem mindenütt léha vagy korlátolt középszerűségek az irodalmi piacok hangadó tényezői.

Az irodalom belső értékeinek kockáztatása nélkül sohasem állhat különböző politikai, vallási vagy társadalmi eszmények szolgálatába, de ez nem jelent annyit, hogy a maga művészi eszközeivel ne rajzolja meg saját korának életét és embereit. Ma nagyobb szükség van erre, mint bármikor. A háború előtt az irodalom műhelyekbe vonult vissza, s az új művészet formai kérdésein dolgozott. Ma hozzá kell nyúlnia az élethez, s az öröklött művészi formához új etikai tartalmat kell keresnie, különben elsepri a rohanó idő, mint szélvihar a száraz falevelet.